

Yer Kadastrini Yuritishning Zamonaviy Axborot Texnologiyalarining Ahamiyati

Bazarbayeva Go'zal Rustam qizi

“TIQXMMI” Milliy tadqiqot universitetining Qarshi irrigatsiya va agrotexnologiyalar instituti. Yer kadastrini va yerdan foydalanish yo'nalishi talabasi, Qarshi shahri, O'zbekiston Respublikasi

Annotatsiya: Texnika taraqqiyoti jadallik bilan rivojlanib borayotgan hozirgi zamonda, tadqiqotchilar tomonidan to'plangan har qanday axborot hayotimizga jadallik bilan kirib bormoqda va xalq xo'jaligining turli sohalarida keng qo'llanilmoqda. Dunyo kartograflari o'zlarini olib borgan turli tadqiqotlar natijasida olgan ma'lumotlaridan turli xil mavzuli karta va atlaslarni yaratish hamda aerokosmik tasvirlarni deshifrovka qilish, natijalarini qayta ishlash va tahlil qilish hamda ma'lumotlarni kompyuter tizimlarida to'plash bo'yicha katta tajriba to'plaganlar.

Kalit so'zlar: GAT, geoaxborot, fazovaiy joylashuv, texnik vositalar, milliy geografik, GPS.

Hozirda butun dunyo bo'yicha qo'llanilayotgan barcha geografik axborot tizimlarida ular uchun zarur bo'lgan axborotlarni yig'ish, yig'ilgan axborotlarga ishlov berish, saqlash, yangilash, tahlil qilish va qayta ishlash imkoniyatiga ega bo'lgan maxsus dasturlar bilan ta'minlangan texnik vositalar orqali mazkur jarayonlarni bajarishga e'tibor qaratilgan Yuqoridagilardan kelib chiqqan holda shuni ta'kidlash o'rinliki, geoaxborot tizimi bu hozirgi davrda ma'lum bo'lgan har xil usul va vositalar yordamida xalq xo'jaligining turli tarmoqlari bo'yicha to'plangan ma'lumotlar va ularning tahlili haqidagi keng qamrovli ma'lumotlar bazasiga ega bo'lgan mukammal rivojlangan tizim hisoblanadi. Hozirgi kunda, geodeziya, kartografiya va kadastr sohalariga tegishli bo'lgan katta hajmdagi matnli, grafikli va boshqa ko'rinishdagi ma'lumotlarni to'plash, qayta ishlash, tahlil qilish va ularni tasvirlash jarayonlarini geoaxborot tizimisiz amalga oshirish mushkul masalalardan hisoblanadi. Bugungi kunda karta yaratishning ushbu texnologiyasi sezilarli darajada universallashtirilgan bo'lib, juda tezlik bilan rivojlanib bormoqda va inson faoliyatining barcha sohalarini qamrab olmoqda. Bu borada O'zbekistonda ham Milliy geografik axborot tizimini yaratish yuzasidan tegishli tashkilotlar tomonidan bir muncha izlanishlar olib borilmoqda. Yer kadastrining vazifalaridan biri turli mulkchilik shakllarini va yer uchastkalarining fazoviy koordinata masalalarini hal qilishdan iboratdir. Yer kadastr obyektlarini fazoviy koordinatalarini aniqlashni ma'lum bir koordinata tizimi asosida muvofiqlashtirish bilan bir qatorda yer kadastr kartalari tuziladi. Hozirda bunday kartalarni yaratish, geografik axborot tizimlari negizida avtomatlashtirilgan xolda amalga oshirish, aniqlikni oshirish hamda tezkorlikni ta'minlaydi.

GAT ma'lumotlar bazasiga kiritilayotgan axborotlar, statistik hamda zamonaviy elektron geodezik asboblardan yordamida olingan syomkalar natijasida to'ldiriladi. Geodezik asboblardan asosida olingan axborotlar obyektlarning ma'lum bir topografik o'rnini aniqlagan xolda joylashtiriladi. Bunday syomka natijalarini olishda GPS tizimlaridan ham foydalanish aniqlikni va ish samaradorligini oshirishga zamin yaratadi, bu esa doimiy ravishda aniq va dolzarb ma'lumotlarga ega bo'lishimizni ta'minlaydi. Ushbu texnologiyalar negizida barpo qilingan baza asosida yer kadastr tizimi bilan bog'liq bo'lgan turli hodisalarni o'zaro taqqoslab, axborotlarni tahlil qilib, qayta ishlashga zamin

yaratadi. Yuqorida keltirilgan amallarni keng qamrovli tashkil qilishda, katta hududlarda amalga oshirishda, tezkorlikni oshirishda, masofadan zondlash ma'lumotlaridan foydalaniladi. Masofadan zondlash ma'lumotlarini fotogrammetrik qayta ishlash orqali obyektlarning o'lchamlari hamda fazoviy joylashuvi aniqlanadi va shu bilan birgalikda davlat yer kadastrini yuritishda GAT texnologiyalarini qo'llash imkoniyatlari yaratiladi. Bundan tashqari, GAT texnologiyalari asosida ma'lumotlarni fotogrammetrik qayta ishlash usullari negizida quyidagi vazifalarni yuqori sifat va samaradorlik asosida hal qilishga zamin yaratadi.

Davlat yer kadastrini yuritishda GAT texnologiyalarining imkoniyatlaridan foydalanish sxemasi ushbu imkoniyatlarning GAT texnologiyalarida mavjudligi yer hisobini yuritish ishlarini tezkor va samarali ravishda amalga oshirishda talab etilgan aniqlikda yer kadastr obyektlarini ro'yxatga olish va ularni bazada shakllantirishga hamda raqamli kartalarini yaratishga zamin yaratadi. Bundan tashqari, GAT texnologiyalari koordinata tizimlarining o'zaro bir-biri bilan mosligini ta'minlaydi.

Aksariyat hollarda, kadastr uchun yaratiladigan karta va planlar yagona koordinata tizimida yaratiladi. Ularning natijalari qayta ishlanadi va keyingi bosqichlarda, zarur bo'lgan hollarda, boshqa koordinata tizimlariga o'tkaziladi. Bunday masalalarning GAT dasturlari mutaxassis va tadqiqotchilarga tez va samarali hal qilishda muammo tug'dirmaydi.

Yerdan foydalanuvchilar esa hududning topografik xususiyatlaridan kelib chiqib, yer hisobini yuritishda, yer tuzish ishlarini bajarishda tabiiy nishabliklarni inobatga olib puxta reja asosida sifatli bajarish imkoniga ega bo'lishadi. Umuman olganda, GAT tizimiga ega bo'lgan davlatlar katta iqtisodiy ustunlikka ega bo'ladi.

Xulosa. Olib borilgan izlanishlar hamda adabiyotlar sharhidan ma'lum bo'ldiki, bugungi kunda yer kadastr ishlarini yuritishda GAT texnologiyalarini qo'llash maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Bekanov K .K. Orolbo'yi murakkab ekologik sharoitidagi yerlardan foydalanishini optimallashtirishda geoinformatika metodlarini qo'llash: Geografiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) ilmiy darajasi olish uchun yozilgan disser. // avtoreferati –T., 2021.–42 b.
2. Biktimirova N.M. Razrabotka informatsionnykh modeley kartograficheskogo obespecheniya zemelno kadastrnykh rabot dlya opredeleniya bazy zemelnykh platejey vsex vidov. Avtoref. dis.// ...kand. texn. nauk. Moskva –2005.
3. Karpik A.P. Metodologicheskiye i texnologicheskiye osnovygeoinformatsionnogo obespecheniya territoriy Tekst.: monografiya / Novosibirsk: SGGa, 2004. –260s